

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: O nowoczesnych i ponowoczesnych wzorach osobowych w "Lepszej połowie odwagi" Ivana Slamniga

Author: Leszek Małczak

Citation style: Małczak Leszek. (2007). O nowoczesnych i ponowoczesnych wzorach osobowych w "Lepszej połowie odwagi" Ivana Slamniga. W: K. Pieniążek, G. Rem, B. Zieliński (red.), "Nasza środkowoeuropejska ars combinatoria. T. 3" (S. 265-273). Poznań : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Leszek Małczak

Uniwersytet Śląski w Katowicach / Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu\

O nowoczesnych i ponowoczesnych wzorach osobowych w *Lepszej połowie odwagi* Ivana Slamniga

Przedmiotem niniejszego artykułu jest próba rekonstrukcji wzorów osobowych, jakie zostały ukazane w powieści Ivana Slamniga pt. *Lepsza połowa odwagi* (*Bolja polovica hrabrosti*). W utworze chorwackiego pisarza zarówno w konstrukcji głównego bohatera (równocześnie pierwszoosobowego narratora), jak i świata przedstawionego, dostrzegalne są cechy będące znakiem rozpoznawczym, a w społeczeństwie chorwackim także zwiastunem czasów ponowoczesnych.

Dochodzenie do ponowoczesności w krajach zachodnich i krajach komunistycznych przebiegało na dwa różne sposoby i w różnym tempie, bo było uwarunkowane odmienną sytuacją społeczną, polityczną i gospodarczą w tych krajach. I choć na Zachodzie proces ten miał znacznie większą dynamikę, to niewykonalność, a może krach lub kryzys projektu nowoczesności¹, stanowiące przeciwieństwo istoty ponowoczesności, są przypuszczalnie bardziej widoczne w krajach komunistycznych, gdyż, jak zauważa Zygmunt Bauman, ten urodzony w Poznaniu socjolog oraz filozof ponowoczesności, nazywający socjalizm ostatnim szansem nowoczesności: „Socjalizm był najgorliwszym i najbardziej dziarskim z orędowników projektu nowoczesnego; upierał się nawet, że był jego *jedynym* prawdziwym wykonawcą [...] Jak socjalizm (i wszyscy inni wyznawcy nowoczesnych ideałów przez technologię kierowanego postępu, przeobrażenia przyrody i społeczeństwa obfitości), był komunizm na wskroś nowoczesny w swym gorącym przekonaniu, że dobre może być tylko społeczeństwo troskliwie przemyślane i zaplanowane, racjonalnie kierowane i do cna uprzemysłowione”².

W literaturze chorwackiej jedne z pierwszych symptomów tak rozumianej ponowoczesności pojawiają się w twórczości Ivana Slamniga. Myślę, że nie bez znaczenia

¹ W kontekście niniejszych rozważań nowoczesność, bez której nie sposób wyobrazić sobie ponowoczesności, żerującej na tej pierwszej niczym lansowany przez dekonstrukcjonistów pasożyt, będzie oznaczać okres historyczny, który wg Z. Baumana: „w Europie Zachodniej rozpoczął się do serii dogłębnych społeczno-kulturalnych i intelektualnych przemian siedemnastego stulecia i osiągnął dojrzałość w postaci: a) projektu kulturalnego, wraz z Oświeceniem, i b) specyficznej formy życia społecznego, wraz z rozwojem społeczeństwa przemysłowego (kapitalistycznego, a później także i komunistycznego)”. Z. Bauman: *Wieloznaczność nowoczesna, nowoczesność wieloznaczna*. Przeł. J. Bauman. Przekład przejrzał Z. Bauman, Warszawa 1995, s. 15.

² Z. Bauman: *Wieloznaczność...*, s. 304-305; 306-307.

jest tutaj fakt, iż autor *Lepszej połowy odwagi* był znakomitym znawcą i popularyzatorem kultury anglosaskiej³, która właściwie dopiero wraz z pojawieniem się pokolenia krugowaszy zaczęła w znaczący sposób oddziaływać na kulturę chorwacką⁴. Ważną rolę w procesie dojrzewania ponowoczesności na gruncie literatury chorwackiej odegrał popularny w latach sześćdziesiątych i na początku lat siedemdziesiątych nurt tzw. prozy w dżinsach (*proza u trapericama*). Można powiedzieć, że była ona okresem wczesnego dzieciństwa czasów ponowoczesnych. Slamnig w swojej twórczości prozatorskiej nawiązuje do tego nurtu, ale jej znaczenie wykracza poza ramy ideowe i artystyczne *jeans prozy*. Dzieje się tak zwłaszcza w przypadku *Lepszej połowy odwagi*, jedynej powieści w dorobku pisarza. Utwór ten, zgodnie uznawany przez chorwackie literaturoznawstwo za pierwszą w tej literaturze powieść postmodernistyczną, zamierzam poddać analizie z uwagi na zarysowujący się w nim typ bohatera oraz społeczeństwa ponowoczesnego.

Twórcą bodaj najbardziej znanej klasyfikacji podstawowych rodzajów osobowości w świecie współczesnym jest Z. Bauman. Autor *Dwóch szkiców o moralności ponowoczesnej*⁵ stawia tezę o dezaktualizacji typowego dla społeczeństw nowoczesnych wzoru osobowego, jaki metaforycznie reprezentuje postać pielgrzyma. Jego miejsce w czasach ponowoczesnych miały zająć cztery osobowości, wzajemnie się przeplatające, mogące współwystępować w życiu jednego człowieka, symbolizowane przez figury: spacerowicza, turysty, włóczęgi i gracza. Styl życia Flaksa, głównego bohatera i narratora *Lepszej połowy odwagi*, trudno odnosić do emblematycznej dla nowoczesności postaci pielgrzyma, gdyż w wielu miejscach koresponduje on z typowymi dla ponowoczesności, opisywanymi przez Baumana, wzorami osobowymi. W powieści Slamniga z wartościami społeczeństw nowoczesnych utożsamiają

³ Oprócz Slamniga równie aktywną działalność na tym polu rozwinął, należący do tego samego pokolenia literackiego, Antun Šoljan. Obaj inicjują chorwackie edycje wybitnych dzieł literatury angielskiej i amerykańskiej (*Američka lirika /1952/; Suvremena engleska poezija /1956/*), zajmują się też tłumaczeniami z obu literatur (między innymi T. S. Eliota, E. Pounda).

⁴ Wcześniej przemożny wpływ na kulturę chorwacką, w różnych okresach i w różnych regionach kraju inaczej, wywierają kultury: włoska, niemiecka, rosyjska i francuska. W latach sześćdziesiątych ubiegłego wieku najwięcej nowinek płynęło do Chorwacji ze Stanów Zjednoczonych i Wysp Brytyjskich. Wśród najważniejszych, zwłaszcza w sferze życia codziennego, „importowanych wówczas towarów”, które przyczyniły się do narodzin ponowoczesności, znalazły się ikony pop-kultury: *rock'n'roll*, hipisi, jeansy, kino. Ciekawy retrospekcyjny opis tych przełomnych lat odnajdujemy w autobiograficznej trylogii Gorana Tribusona: *Rani dani* (1997), *Trava i korov* (1999), *Mrtva priroda* (2003).

⁵ Por.: Z. Bauman: *Ponowoczesne wzory osobowe*. W: Idem: *Dwa szkice o moralności ponowoczesnej*. Warszawa 1994, s. 7-39.

się zaś Ana i Vojko, bohaterowie pisanej przez ciotkę Matyldę historii, którą czyta Flaks i która staje się integralną częścią całego utworu.

Z typowo miejską przestrzenią wiąże się wzór osobowy spacerowicza. Flaks przypomina spacerowicza w scenie otwierającej powieść, gdy bez określonego celu porusza się po Zagrzebiu i przypadkowo trafia do restauracji, w której już zebrała się grupa jego dawnych przyjaciół. Przywitali go jak kogoś, kto przyszedł na wcześniej umówione spotkanie. Tak jak niespodziewane i po trosze przypadkowe wydaje się samo spotkanie, tak moment rozstania również zachowuje charakter przygodności: „Izašli smo svi odjednom i najednom se razišli kao sačma. Zatim smo se opet skupili dva po dva, tri po tri i krenuli uzbrdo. Međutim, onda smo opet odlutali svaki na svoju stranu: neki su se odvezli autom, dvojica su krenula u Prolaz i pizzeriju, dvojica su ostala razgovarati pred gostionom”⁶.

Osiadłość, zadomowienie, jednostajny rytm życia, dążenie do z góry wyznaczonego celu – odeszły w świecie ponowoczesnym do lamusa. Teraz akcent spoczywa na wędrówce, włóczędze, której trasa nie została wcześniej wyznaczona. Flaks przypomina sobie miejsca, w których żył i pracował: Amsterdam, Florencja, Upsala. O czasie spędzonym we Florencji mówi jako o swoim drugim skradzionym życiu, bo w czasach ponowoczesnych egzystencja człowieka nie tworzy całości, składa się z luźno ze sobą powiązanych epizodów i fragmentów. Pretekstem, wystarczającym bodźcem do wybrania się w drogę okazuje się potrzeba wrażeń. Ten aspekt ponowoczesnej osobowości porównuje Bauman do postaci turysty. Bohaterowie Slamniga żądni są właśnie przygód. Postawa turysty nie jest etapem w rozwoju osobowości, nie pozostaje domeną wyłącznie młodych ludzi, okresu dojrzewania, w którym chęć poznawania świata jest szczególnie silna. W czasach ponowoczesnych wszyscy jesteśmy po części turystami i to nie tylko w sezonie urlopowym – twierdzi Bauman. Istnienie w takim świecie nie polega, tak jak to się dzieje w przypadku pielgrzyma, na pokonywaniu drogi od punktu A do punktu B, z minimalną liczbą niewiadomych, niezaplanowanych postojów. Nie jest też istotny powód, dla którego postanawiamy coś przedsięwziąć, lecz sam ruch, podjęcie jakiegś, nieważne tak naprawdę jakiej akcji. Okoliczności zrodzenia się pomysłu wycieczki do Brestovja Flaks tłumaczy w ten sposób:

Kao da je sam razgovor o tome počeo s mojim interesom za stare natpise, i sa Zitinom izjavom da je sasvim sigurna da u Brestovju, ili u okolici Brestovja, a to je mjesto gdje su oni imali ladanjsku kuću, a i sad imaju neka prava, dakle, da tamo ima zanimljivih starih natpisa. To jest ona je smatrala da bi mogli biti zanimljivi, ili se općenito radilo o tome da se nešto poduzme. S

⁶ I. Slamnig: *Bolja polovica hrabrosti*. Zagreb 2004, s. 15.

druge strane, u zraku je bila želja da se ponovi jedan od naših izleta, da feder naše egzistencije dobije još jedan kolut. Konačno smo se složili da svi odemo⁷.

A zatem, z jednej strony, chodziło o to, żeby cokolwiek zrobić, a nie tkwić w miejscu, z drugiej zaś, nadarzyła się okazja, by swoją egzystencję wzbogacić o jeszcze jeden epizod, wrażenie, przygodę, przeżycie.

Ważnym aspektem rozważań o ponowoczesnych strategiach życiowych jest kwestia funkcjonowania jednostki w określonych wspólnotach. Przykładem typowej ponowoczesnej wspólnoty, wspólnoty cierpiącej na typowe dla ponowoczesności dolegliwości, wydaje się *klapa* – częsty motyw, niemalże miejsce wspólne w utworach zaliczanych do nurtu *jeans prozy*. *Klapę* z jednej strony charakteryzuje duża dowolność, ahierarchiczność, Flaks nazywa *klapę nehijerarhičną zajednicą*, w której: „Mogło se ušutjeti, otploviti, mogło se odjednom govoriti, a mogli smo razgovarati i dvoje po dvoje. To je bila prednost ovakve klape. Bavili smo se raznim poslovima i nismo pripadali istim profesionalnim zajednicama”⁸. Z drugiej zaś strony tej wewnętrznej otwartości i wieloznaczności przeciwstawia się hermetyczność, *klapna odvojenost*⁹ powiada Flaks, która nie dopuszcza w swoje szeregi intruzów i obcych, niewtajemniczonych. Jak bardzo przestrzega się tej zasady, widać w dialogu Flaksa z Anitą, gdy ten namawia ją, aby się do nich (*klapy*) przyłączyła i pojechała z nimi na wycieczkę:

- Moraš jedanput poći s nama.

Lagao sam. Klapa se nije proširivala pa da se prijavi i sam dragi Bog.

- Ne spadam ja k vama.

- Istina je da nikada ne upali ako se tko – no, neposvećen ubaci.

- Nisam posvećena?

Ah, razumiješ što govorim¹⁰.

Ciekawy sąd na temat *klapy* formułuje Ljiljana Ina Gjurgjan we wstępie do *Dzieł wybranych Antuna Šoljana*, podkreślając brak silnych więzi między ludźmi tworzącymi *klapę* i ich wzajemną rywalizację. Jak pisze chorwacka badaczka, *klapa* stanowi grupę „mladih ljudi okupljenih bez prave povezanosti, sklonijih nadmetanju nego žrtvovanju za prijatelja, tipičnih za otuđenost u urbanoj cjelini”¹¹.

⁷ Ibidem, s. 35.

⁸ Ibidem, s. 12.

⁹ Ibidem, s. 37.

¹⁰ Ibidem, s. 95.

¹¹ Lj. I. Grujgan: *Predgovor*. W: A. Šoljan: *Izabrana djela*. Vinkovci 1997, s. 9.

Boris Škvorc w eseju zatytułowanym *Slamnigova klapa (u raspadanju) kao predložak ekipi iz suvremene neorealističke hrvatske kratke proze*, w którym właśnie w *klapach* odnajduje prototyp dla ponowoczesnych ekip z prozy chorwackiej lat dziewięćdziesiątych, zajmuje się kwestią rozpadu tradycyjnych nowoczesnych wspólnot i analizuje to zjawisko na przykładzie prozy Šoljana i Slamniga z końca lat sześćdziesiątych i początku lat siedemdziesiątych oraz neorealistycznej twórczości prozatorskiej ostatniej dekady ubiegłego wieku. Škvorc stawia diagnozę obrazu społeczeństwa chorwackiego, jaki wyłania się, między innymi, z powieści Slamniga:

Naime, tip preispitivanja urbanog senzibiliteta i gubljenja vlastitosti u MI koje zapravo nikad nije ni realizirano u pojedinačnim pojavnostima, upravo je pitanje kojim se bave Slamnig i Šoljan u svojim proznim strukturama. Najbolji oblici tzv. „proze trapericama” (Bolja polovica hrabrosti, Drugi ljudi na mjesecu), kako je romane navedene dvojice autora okarakterizirao Flaker (1984.), ustvari su „opis stanja” u trenutku realizacije post-kolektiviteta, odnosno izgubljene arkadije, to jest uspostavljanja permanentnosti „poremećenog stanja stvari”. Za razliku od prethodne generacije pisaca koja je inzistirala na NAMA kao MOM zrcalu, Šoljan, Slamnig i drugi upravo polaze od ogledanja kroz DRUGE, ali ogledanja koje se svodi na prisjećanje i prizivanje izgubljenog stanja. Jer radnja obaju romana zapravo i započinje onda kad je u praksi zapravo ukinuta kategorija NAS, „koji zapravo više niti nismo MI”¹².

Powieść Slamniga powstaje w 1972 roku, a więc po tzw. chorwackiej wiosnie, i pokusa polityczno-socjologicznej interpretacji jest oczywiście duża. W tym okresie politycznych prześladowań części chorwackich elit intelektualnych niewątpliwie nastąpił kryzys społeczny, który obnażył niewykonalność z gruntu nowoczesnego programu ideologicznego komunistycznego państwa. Nie można jednak interpretować *Lepszej połowy odwagi* tylko w tym ograniczonym kontekście jako swoistej politycznej alegorii. Chodzi tu bowiem o coś więcej, o zderzenie dwóch zgoła odmiennych światów, świata nowoczesnego, ukazanego w pisanej przez Matyldę powieści i świata ponowoczesnego, w którym egzystuje Flaks.

Dobrze hierarchię ważności obowiązującą w świecie Flaksa i jego przyjaciół ilustruje początkowy fragment powieści. W trakcie rozmowy ktoś zapytał Flaksa o pobyt w Holandii i o to, jakie są tam możliwości znalezienia pracy. Gdy ten odpowiadał, przerwano mu w taki sposób:

¹² B. Škvorc: *Slamnigova klapa (u raspadanju) kao predložak ekipi iz suvremene neorealističke hrvatske kratke proze*. W: *Modrinitet druge polovice dvadesetog stoljeća. Ivan Slamnig – Boro Pavlović. Postmodernitet. Dani Ivana Slamniga*. Red. G. Rem. Osijek 2003, s. 251-252.

- Ah, dosta tupeža, mi sad raspravljamo o važnim stvarima, o tome kada i gdje je Gega svirao harmoniku.
- Samo jednom se živi – sve je ostalo varka ...¹³

Życie członków *klapy* składa się z epizodów, poszczególnych wycieczek, niepowiązanych z sobą fragmentów, które tworzą chaotyczną i niekonsekwentną całość, świadcząca o przygodności bytu, a człowiek u Slamniga, pomimo podejmowanych prób wpisywania się w jakieś wspólnoty, tak naprawdę skazany jest na samotność: „Čovjek ima na sebi samo one kvačice na koje se drugi priljepljuju, a on se sam dohvaća tuđih, ali nema tu nikakve posebne dvojne vezanosti, bar ne na iole ozbiljnom planu”¹⁴. Flaks również okazuje się człowiekiem samotnym. Nie ma rodziny, ponieważ boi się i nie chce z nikim związać. Rodzina jako podstawowa i najważniejsza wspólnota, w społeczeństwie prezentowanym przez Slamniga, przeżywa wyraźny kryzys. Flaks o dawnej znajomej Zicie i jej pierwszym mężu pisze: „Zita i Ranko prvi su se od nas svih počeli vjenčavati, imati djecu i rastajati se”¹⁵. W świecie tym nie ma również żadnej innej wspólnoty, z którą Flaks mógłby się utożsamić. Jediną taką wspólnotę stanowi *klapa*.

W latach dziewięćdziesiątych w chorwackim literaturoznawstwie można zaobserwować nową tendencję w interpretacjach *Lepszej połowy odwagi*. Powieść ta nie tylko na planie formalnym zaczęła być postrzegana jako zwiastun postmodernizmu w literaturze chorwackiej, lecz również na planie ideowym, jako swoisty refleks świata i człowieka doby ponowoczesnej, a nie tylko jako jeszcze jedna pozycja zaliczana do nurtu *prozy u trapericama*. Ramy ideowo-artystyczne *jeans prozy* okazały się w przypadku powieści Slamniga interpretacyjnie zbyt wąskie, gdyż zasadniczy temat utworu stanowi tu konflikt, opozycja dwóch światów, którą odzwierciedlają dwa przeciwstawione sobie dyskursy narracyjne. Jeden z nich nawiązuje do narracji typowej dla powieści drugiej połowy XIX wieku z wszechwładną w tej prozie figurą trzecioosobowego narratora, a więc do klasycznej powieści realistycznej. Drugi to typ narracji charakterystyczny dla prozy dwudziestowiecznej, z pierwszopersonalnym narratorem, który posługuje się zupełnie innym – wprowadzonym skądinąd do literatury chorwackiej przez nurt *jeans prozy* – językiem. Jest to język mieszkańca dużego miasta z charakterystyczną dla niego potocznością, kolokwializmami, dygresyjnością, czasem zamierzoną chaotycznością. W obydwu przypadkach Slamnig naśladuje, kopiuje oba dyskursy. Doprowadza w ten sposób do konfrontacji dwóch modeli

¹³ Slamnig: *Bolja...*, s. 9.

¹⁴ Ibidem, s. 108.

¹⁵ Ibidem, s. 16.

literatury, dwóch modeli powieści, dwóch typów książek: książki-korzenia i książki-kłącza¹⁶ i wreszcie dwóch światów, świata nowoczesnego i ponowoczesnego, tego, w którym życie ludzkie można porównać do *sui generis* pielgrzymki, bo jest ono podporządkowane ustalonym i obowiązującym normom oraz wartościom, a więc uporządkowanego, przewidywalnego, klasycznego i mającego strukturę korzenia świata Any i Vojka, bohaterów powieści Matyldy, oraz tego, w którym tych wartości, punktów orientacyjnych brak, tego który wydaje się sumą mniej lub bardziej przypadkowych zdarzeń, czyli świata Flaksa i członków *klapy*, przypominającego swą strukturą chaotyczną, fragmentaryczną i zdecentralizowaną strukturę kłącza. O tych dwóch zgoła odmiennych wizjach świata i egzystencji człowieka, światopoglądach, strategiach życiowych oraz ściśle przylegających do nich formach literackich pisze Cvjetko Milanja, jeden z najważniejszych chorwackich literaturoznawców spod znaku poststrukturalizmu, którego S. Prosperov Novak nazywa *dekonstrukcjonist za katedrom*¹⁷.

U pitanju egzistencije Flaks živi „postmoderno”, jer bježi od onih konstitutivnih određenja što mu ih „plasira” Matilda svojim romanom – dubinska i jedna ljubav u životu, i koherentna proza u umjetnosti; u pitanju socijalizacije Flaksa vodi kroz život špricer-logika, što znači određeni hedortizam „na karticu”, bez neke odgovornosti, dakle površnost i kratkovječnost, neodgovornost i frajerština u književnosti ideje hibrida i tobožnje zanemarivosti zbilje kao materijala¹⁸.

Kim jest zatem Flaks? Antybohaterem, niebieskim ptakiem albo stłamszonym przez titoistyczny reżim intelektualistą, który szuka pracy (i wolności) poza granicami ojczyzny, a może człowiekiem bojącym się odpowiedzialności, wciąż odkładającym moment podjęcia jakiegokolwiek ważnej, ostatecznej decyzji, typowym przedstawicielem czasów ponowoczesnych? U Slamniga na próżno szukać wyrażonej wprost odpowiedzi na to pytanie. Niewątpliwie za okoliczność utrudniającą odczytanie tekstu uznać należy częściową zbieżność biografii Flaksa i Slamniga. Jednak fakt ten dla interpretacji utworu jest nieistotny i nie można na jego podstawie stawiać jakichkolwiek tez interpretacyjnych. Wydaje się, że po raz kolejny pisarz przyjmuje charakterystyczną dla siebie postawę. Nie staje po żadnej stronie. Jest równocześnie nowoczesny i ponowoczesny, podobnie zresztą jak w całej swojej

¹⁶ W tym miejscu nawiążę do często cytowanej przez badaczy ponowoczesności i postmodernizmu metafory kłącza Gillesa Deleuze’a i Felixa Guattariego. Por.: G. Deleuze i F. Guattari: *Kłaczce*. Przeł. B. Banasiak. „Colloquia Communia”. 1998. Nr 1-3, s. 211-237.

¹⁷ S. Prosperov Novak: *Povijest hrvatske književnosti. Suvremena književna republika*. T 4. Split 2004, s. 48-49.

¹⁸ C. Milanja: *Hrvatska književnost i postmoderna na primjeru Slamnigova romana*. W: *Modrnitet...*, s. 263.

twórczości, gdzie, w odróżnieniu od ogólnie wówczas panującej tendencji, nie wypiera się tradycji, nie zapomina o niej, prowadzi z nią dialog, ale nie jest konserwatywny, nie jest tradycjonalistą, przeciwnie, nie boi się eksperymentów, nowatorskich rozwiązań. Nieco ironiczny stosunek Slamniga do Flaksa zdradza już sam tytuł, będący przy okazji zdaniem kończącym powieść, przypomnijmy: „Razuman uzmak – bolja polovica hrabrosti”¹⁹. Prawdopodobnie również u większości czytelników postępowanie Flaksa nie wzbudzi entuzjazmu, o czym mogą świadczyć słowa Milanji, oceniające „filozofię” życiową bohatera powieści.

Podsumowując refleksje, do jakich skłania lektura *Lepszej połowy odwagi*, wydaje się, że Slamnigowi w tej książce, na przykładzie jej głównego bohatera, udało się pokazać niebezpieczeństwa czyhające na człowieka we współczesnym świecie. Fragmentaryzacja, przygodność, przypadkowość losu Flaksa i towarzysząca mu uczuciowa pustka zostały przez Slamniga skonfrontowane ze światem Any i Vojka, który nie pojawia się tu jako realna alternatywa dla ponowoczesnych zagrożeń, bo wiąże się z minioną epoką, erą nowoczesną. Okazało się jednak, że drzemią w tym świecie wartości o wymiarze uniwersalnym i ponadczasowym, których brak wyraźnie widać w otoczeniu Flaksa i które, być może chce nam to powiedzieć Slamnig, w naszym współczesnym świecie powinno się ocalić.

Literatura:

Z. Bauman: *Wieloznaczność nowoczesna, nowoczesność wieloznaczna*. Przeł. J. Bauman. Przekład przejrzał Z. Bauman, Warszawa 1995.

Z. Bauman: *Ponowoczesne wzory osobowe*. W: Idem: *Dwa szkice o moralności ponowoczesnej*. Warszawa 1994, s. 7–39.

G. Deleuze i F. Guattari: *Kłaczce*. Przeł. B. Banasiak. „Colloquia Communia”. 1998. Nr 1-3, s. 211–237.

Lj. I. Grujgjan: *Predgovor*. W: A. Šoljan: *Izabrana djela*. Vinkovci 1997.

C. Milanja: *Hrvatska književnost i postmoderna na primjeru Slamnigova romana*. W: *Modrnitet druge polovice dvadesetog stoljeća. Ivan Slamnig – Boro Pavlović. Postmodernitet. Dani Ivana Slamniga*. Red. G. Rem. Osijek 2003.

S. Prosperov Novak: *Povijest hrvatske književnosti. Suvremena književna republika*. T 4. Split 2004.

I. Slamnig: *Bolja polovica hrabrosti*. Zagreb 2004.

¹⁹ Slamnig: *Bolja...*, s. 111.

B. Škvorc: *Slamnigova klapa (u raspadanju) kao predložak ekipi iz suvremene neorealističke hrvatske kratke proze*. W: *Modrnetet druge polovice dvadesetog stoljeća*. Ivan Slamnig – Boro Pavlović. *Postmodernitet. Dani Ivana Slamniga*. Red. G. Rem. Osijek 2003.

SAŽETAK

O modernim i postmodernim životnim strategijama u *Boljoj polovici hrabrosti* Ivana Slamniga

U članku se rekonstruira životne strategije nazočne u Slamnigovu romanu *Bolja polovica hrabrosti*. U analiziranoj knjizi su suprotstavljena dva modela romana, dvije vrste knjiga: knjiga-korijen i knjiga-rizom te dva odgovarajuća njima svijeta: moderni i postmoderni, svijet Ane i Vojka iz Matildine priče i svijet Flaksa i klape. Za razumijevanje životnih strategija u *Boljoj polovici hrabrosti* ključna se čini Baumanova koncepcija postojanja u postmodernom društvu četiriju osnovnih osobnih uzora. Naime taj rođen u Poznaniu teoretičar i filozof postmoderne tvrdi da tipičan za moderna društva osobni uzor koji simbolizira figura hodočasnika (a to je svijet Ane i Vojka) nije više aktualan. Njegovo su mjesto u postmodernom svijetu zauzela četiri osobna uzora koji se mogu pojaviti u životu jednog čovjeka i koji se uzajamno prožimaju. Ta četiri uzora ilustriraju likovi šetača, turista, vagabunda i igrača. U ovoj se interpretaciji *Bolje polovice hrabrosti* dokazuje da su zapravo gore spomenuti uzori životne strategije Flaksa.

Summary

About the modern and the post-modern personality types in the Ivan Slamnig's novel *Bolja polovica hrabrosti* (*The better half of courage*).

In this article we reconstruct life strategies which attend the Slamnig's novel *Bolja polovica hrabrosti* (*The better half of courage*). In the analysed book we contrast two models of novel, two types of book: the root book and the rhizome book as well as two worlds corresponded with them: the modern and the post-modern one, the world of Ana and Vojko from the Matilda's story and the world of Flaks and *klapa*. The Bauman's conception of four basic personality types existing in the post-modern society seems to be the pivotal one in understanding of the life strategies in the novel *Bolja polovica hrabrosti*. Namely this theorist and philosopher of post-modernity born in Poznań says that personality-type typical for modern societies which is symbolized by the pilgrim figure (this is the world of Ana and

Vojko) isn't topical any more. Its position in the post-modern world has been adopted by the four personality types which can appear in one's life and which infiltrate one another. These four types illustrate the figures of stroller, tourist, vagabond and gambler. In this interpretation of the novel *Bolja polovica hrabrosti* we prove that above mentioned types are as a matter of fact Flaks' life strategies.